

Več jezikov znaš, več veljaš: bi morali s tujimi jeziki začeti že v predšolskem obdobju?



mag. Ema Rajh, učiteljica španščine, domovinske in državljanske kulture in etike, filozofije in OPB, OŠ Martina Krpana Ljubljana

Kot učiteljica jezika, govorka več tujih jezikov in mama dvojezičnega otroka v članku razmišljam o pomembnosti, verjetno pa tudi resničnosti reka »Več jezikov znaš, več veljaš«. Več kot 15 let poučujem španščino kot tuji jezik na različnih stopnjah, od osnovne šole do gimnazijske mature, pot pa me je zanesla tudi v vrtec. Imela sem priložnost asistirati na Francoski šoli v Ljubljani, kjer pouk poteka v francoskem jeziku, ter v vrtcu Mladi rod, kjer sva z naravnim govorcem francoščine začela s pionirskim projektom Špansko-francoske urice. V članku se sprašujem, ali ne bi bilo veliko boljše, da bi se lotili poučevanja oziroma učenja tujih jezikov na nacionalni ravni že v zgodnjem otroštvu, torej v predšolskem obdobju otroka. Kakšni so razlogi proti in v prid tega?

Tuji jeziki in Slovenija

Kako pomemben je rek »več jezikov znaš, več veljaš« v našem življenju? Spletni slovar Fran pravi, da ta rek izraža, da je družbeni ugled in položaj odvisen od znanja jezikov. V zgledih uporabe reka v slovarju najdemo citirana besedila, ki pomembnost reka zagovarjajo. Pravijo, da se vam je »zagotovo že kdaj na potovanju pripetilo, da niste znali jezika domačinov, oni pa niso govorili nobenega tujega jezika.«, »Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš, je sicer preizkušena resnica. Za priložnost, ko se podaš v svet in ko ta potrka na tvoja vrata.« in »Ni nujno, da se strinjamo s starim izrekom 'kolikor jezikov znaš, toliko veljaš', vsekakor pa lahko pritrdimo dejstvu, da je poznavanje in obvladovanje tujih jezikov nadvse pomembno za komunikacijo v sodobnem svetu, uspešno izobraževanje in poznejši uspeh v poslovnih vodah.«

Sprašujem se, ali ni večjezičnost tisti učni program oziroma direktiva, ki bi ji morali slediti v večini šolskih sistemov, predvsem v tako majhnih državah, kot je Slovenija. Iz lastnih izkušenj se lahko kot Slovenka, ena od malo več kot dveh milijonov govorcev slovenščine kot maternega jezika na svetu, poistovetim s tem rekom. Pomembno je, da znaš jezike, ko prideš v tujo deželo, saj skorajda ne srečaš tujca v deželah z večdesetmilijonskim prebivalstvom, ki bi govoril tvojega.

Nadalje je pomembno tudi, da je znanje jezika na višji stopnji od A1, saj se tako z domačini lahko pogovarjamo še o čem drugem kot le o iskanju prenočišča, hrane ali znamenitosti. Tudi zato se priporočilo Evropske komisije in njihove enote za večjezičnost v letu 2002 glasi: Evropska komisija s svojo jezikovno politiko spodbuja večjezičnost in se zavzema za to, da bi vsak državljan EU poleg maternega znal vsaj dva tuja jezika. Tako uresničuje poziv voditeljev EU

na zasedanju Evropskega sveta v Barceloni marca 2002, naj se otroci v EU že zgodaj začnejo učiti vsaj dva tuja jezika.

Zavod za šolstvo je v napotkih za uvajanje jezikov v 1. vzgojno-izobraževalno obdobje namreč zapisal: »Tako priporočilo ne preseneča, saj so otroci še dovolj odprti za novosti v okolju in jih pred sošolci še ni sram izgovarjati njim morda zelo tuje glasove. Tudi pri drugem tujem jeziku morajo učenci ob zaključku devetega razreda doseči tako raven znanja, da bodo lahko z učenjem jezika nadaljevali tudi samostojno oziroma v izvenšolskih okoljih (ali izbirno v srednji šoli), če srednja oziroma poklicna šola ne zagotavlja kontinuitete (obveznega) učenja drugega tujega jezika. Tudi pri tem jeziku bi morala večina učencev doseči najmanj raven A2.« (Lipavic Oštir in Jazbec 2010, 137–138)

Kot učiteljica tujega jezika in mama dvojezičnega otroka se sprašujem, ali ni potemtakem zelo pomembno razmišljati o otrokovem učenju jezikov pravzaprav že na začetku njihovega življenja oziroma vsaj že ob otrokovem vstopu v predšolsko vzgojno-izobraževalno okolje. Vem, da v našem sistemu odločitev za ta korak pomeni tudi velik finančni zalogaj. Vsaj zaenkrat so v vrtcih ponujeni le tečajji ali plačljive interesne dejavnosti in le redki vrtci ponujajo integrirano učenje jezika, financirano s strani države.

K reševanju finančne problematike bi lahko seveda pripomogel šolski sistem in tako zmanjšal starševske stroške, s tem pa tudi njihove skrbi. V šolstvu je bila sicer že uvedena ena od pomembnih sprememb po zgoraj omenjeni evropski spodbudi, ko se je v prvo vzgojno-izobraževalno obdobje postopoma začelo uvajati angleščino (lahko tudi nemščino ali francoščino) kot obvezni prvi tuji jezik, v

drugo triado pa obvezni drugi tuji jezik, kjer učenci lahko izbirajo med nemščino, angleščino, francoščino, španščino, italijanščino, ruščino, madžarščino ali hrvaščino.

Glede na dejstvo, da čedalje več študij ugotavlja, da ima učenje tujega jezika v zgodnjem obdobju otrokovega življenja le prednosti in skorajda nobenih slabosti, se sprašujem, zakaj se s tem vprašanjem na državni ravni ne začnemo ukvarjati tukaj in zdaj in tudi za otroke v sklopu vrtca, torej pred vstopom v osnovno šolo, nemudoma ne omogočimo učenja tujega jezika ali integriranega učenja jezika za vse ali vsaj vse zainteresirane.

V Sloveniji sicer že obstaja nekaj vrtcev, kjer se lahko otroci učijo tujega jezika integrirano, torej kot del kurikuluma z učiteljem, ki je »integriran« v vsebine v dopoldanskem času vrtca, vendar je v večini primerov integracija le poskusni projekt in še ne utečena praksa. Več pa je vrtcev, kjer je učenje tujih jezikov ponujeno kot interesna ali dodatna dejavnost. Za plačljive interesne dejavnosti, kjer se otroci v popoldanskem času učijo jezika, se odloča le manjši odstotek otrok in staršev.

Ker je Slovenija majhna država z majhnim številom govorcev nacionalnega jezika, bi se morala ravno zaradi sporazumevanja z drugimi državami zavzemati, da bi tuji jezik uvedla v učni program že prej, kot je predvideno trenutno.

Učinkovitost tega ukrepa bi bila večja, če bi se ob enem spremenilo tudi razumevanje učenja jezika in bi se bolj kot o učenju razmišljalo o usvajanju tujega jezika. Tujega jezika se namreč po več študijah lahko učimo preko procesa učenja ali preko procesa usvajanja. Ta dva pristopa se med seboj razlikujeta. »O učenju jezika govorimo takrat, ko njegov razvoj poteka zavedno, načrtovano in sistematično ter ima določene cilje in vsebino. Usvajanje pa je proces, pri katerem jezik razvijamo spontano, nenačrtovano in v naravnem okolju.« (Marjanovič Umek in drugi 2006, 138–143) »Razlika med procesoma pa je v tem, da otroci drugi jezik usvajajo v bolj ali manj naravnem okolju (v družini ali okolju, kjer tuji jezik predstavlja njihov materni jezik), medtem ko se otroci tujega jezika učijo v vrtcu, šoli ali drugih specializiranih ustanovah.« (Vilke 1995, 61)

Obe različici poučevanja se razlikujeta predvsem v obdobju dovzetnosti, usvajanje drugega jezika namreč lažje dosežemo v zgodnji dobi otroštva, učenje tujega jezika pa lahko poteka skozi celotno osnovno šolo in srednjo šolo in v obdobju odraslosti. »Usvajanje drugega jezika že v otroštvu vodi do dvojezičnosti ali bilingvizma, medtem ko otrok, ki se uči tujega jezika, dvojezičnost doseže ob spodbudnem okolju in notranji motivaciji, ni pa nujno, da jo sploh kdaj

doseže« (prav tam). Zaradi tega bi morali delovati v skladu s prepričanjem o predhodnem poskušanju usvajanja drugega jezika v predšolskem obdobju, da bi tako otroka lažje pripravili na učenje tujega jezika v kasnejših letih.

Predšolski otrok in učenje tujega jezika

Francoska šola v Ljubljani

Najlažja priprava otroka na učenje jezikov in najbližja teorija, ki se sklada z usvajanjem jezika, je primerna že za zgodnje obdobje otrokovega življenja. Predšolsko obdobje je primerno tudi, ker je otrok še v procesu usvajanja materinščine. Risanke, knjige, glasbo, slikanice lahko spremlja tudi v tujih jezikih. Mlajši je otrok, manj ga bo motil tuj jezik pri aktivnostih. Iz lastnih izkušenj lahko temu pritrdim, saj sem namreč delala kot asistentka na Francoski šoli v Ljubljani, kjer je pouk potekal v francoščini za vse otroke. Otroci so bili združeni v isto skupino iz različnih okolij, npr. otroci iz slovenskih družin, ki niso imeli stika s francoščino, dvojezični otroci (francoščina/slovenščina ali drugi jeziki) ali pa otroci iz popolnoma tujih družin, ki niso imeli povezave s slovenščino niti s francoščino, ter tudi otroci s francoščino kot maternim jezikom, edinim jezikom, ki so ga poznali. Vsi pa so morali slediti pouku v francoščini že od 3. leta dalje. V Franciji ta del predšolske vzgoje imenujejo la maternelle. Ker so bili vrženi v francosko jezikovno kopel, so najkasneje v roku enega leta vsi govorili francosko, jezikovna kopel pa je trajala približno 6–8 ur dnevno, vsak dan v delovnem tednu, razen v času francoskih počitnic.

Predšolski otrok je zelo radoveden, dojemljiv, želi si izvedeti novih stvari in jezik sprejema spontano, približno tako, kot se uči maternega jezika. »Jezikovne vsebine morajo biti povezane z otrokom samim, saj se njegov svet izkušenj širi počasi.« (Seliškar 1995) Skumavec je opredelila razloge za zgodnje uvajanje jezika na predšolsko stopnjo:

- velika prožnost in prilagodljivost možganske skorje in govornega aparata v predšolskem obdobju,
- otrokova potreba po govorjenju in
- spontanost otroka, izrazita pri štiriletnikih.

Za otroka jezik še ni učenje, ampak sredstvo izražanja. Nadalje se otrok ne uči jezika, uči se govora kot sredstva za razumevanje in ne kot učenja slovničnih pravil. Predvsem pa je jezik za otroka novo doživetje in služi k razširitvi splošne kulturne razgledanosti, hkrati pa učenje tujega jezika ne ovira učenja materinščine (Skumavec 2016 po Videmšek 2003 in Gasser 2001).

Toliko in verjetno še veliko več je razlogov in teorij različnih avtorjev, da se čimprej prične z učenjem tujega jezika ali usvajanjem drugega jezika v pred-



šolskem obdobju. Če se vrnem k direktivi, ki so jo podali evropski voditelji o večjezičnosti, lahko na kratko povzamem, da je s predvidenima dvema šolskima urama tujega jezika v prvi triadi zelo težko doseči tekoče in nenaglašeno govorjenje več tujih jezikov, če vemo, da po 8. letu starosti prožnost govornega aparata stalno upada. Če se otrok začne tujega jezika učiti šele v puberteti, se ga bo učil z naglasom materinščine (Gasser 2001).

Drugi tuji jezik v tem vrstnem redu pride na vrsto šele v drugi triadi, pri 9. letu starosti. Ravno zaradi tega se zdi, da je razmišljanje o tujih jezikih in pridobivanju pravilne intonacije, ritma in naglasa tujega jezika primerno za uvajanje v predšolsko obdobje, ko otroci vsrkavajo informacije veliko hitreje kot po drugem razredu, ko prvi tuji jezik postane obvezni predmet.

Špansko-francoske urice

Imela sem še eno izkušnjo s predšolskimi otroki, in sicer sva z naravnim govorcem francoščine uvajala španščino in francoščino v vrtcu Mladi rod. Sama sem učiteljica španščine in kot pedagoški strokovni delavec sem imela vso pedagoško plat projekta utemeljeno. Za petletne otroke je bilo to spoznavanje drugih dežel, predvsem pa drugačnih besed, stavkov, pesmic. Ukvarjali smo se tudi z gledališkimi igricami, pravljičami, drugačnimi kulturnimi navadami in včasih tudi z malo drugačno kulinariko. Imeli smo le eno šolsko urico na teden, naša dejavnost pa je nosila ime Špansko-francoske urice. Otroci so bili večinoma slovenskega rodu in njihov materni jezik

je bil slovenščina, imeli pa smo tudi dva dvojezična otroka. Vsebine vsake učne ure so bile razložene v obeh jezikih, otroci so se namreč naučili vsebin v dveh različnih jezikih. Tako sem na primer poiskala razne pesmi in pravljičice ter izštevance v španščini in francoščini. Pri tem sem povezovala snov naše dejavnosti s snovjo, ki so jo obravnavali v vrtčevski skupini in s samim življenjem okoli nas, ki smo ga povezovali z navadami, ki jih imajo v Španiji in Franciji.

Pionirski projekt je imel tako prednosti kot tudi slabosti. Če primerjam učenje v jezikovni kopeli, katerega del sem bila sama v okviru Francoske šole v Ljubljani, s tem projektom, lahko poudarim, da je ena šolska urica na teden premalo. Projekt bi moral imeti vsaj eno šolsko urico na dan, da bi bili otroci stalno v stiku z obema tujima jezikoma. Zelo pomemben je torej čas in trajanje izpostavljenosti jeziku.

Projekt bi bil vsekakor boljši, če bi se lahko izvajal kot jezikovna kopel. »Jezikovna kopel je eden izmed raznovrstnih načinov poučevanja tujega jezika, pri katerem se vse ali zgolj določene vsebine nejezikovnega predmeta oziroma predmetov obravnavajo v izbranem tujem jeziku.« [...] V slovenskem kontekstu se pojavljajo izrazi bilingvalni (dvojezični) pouk, imerzija (poto-pitev), integrirani pouk, pouk nejezikovnega predmeta v tujem jeziku ali pouk nejezikovnih vsebin v tujem jeziku.« (Vir 3)

Če bi bilo možno, da bi bilo usvajanje drugega jezika del učne ure v vrtcu vsak dan, bi vsekakor lahko pre-

ko tega projekta otroke pripravili na učenje tujega jezika, ki bi jih čakalo v šoli, seveda pa bi bili pri učenju v osnovni šoli zaradi tega verjetno že na višji stopnji. Učenje stavkov in posameznih besed na začetku bi se lahko kmalu sprevrglo že v prave pogovore, saj bi bili temelji jezika, kot so dobra intonacija, ritem in naglas, položeni že v zgodnjem predšolskem obdobju.

Ker je učenje in usvajanje jezika kontinuiran proces, bi bilo pri tem pomembno, da se proces ne bi prekinil. Če bi začeli z usvajanjem španščine in francoščine v vrtcu, bi morali z učenjem obeh jezikov nemudoma nadaljevati v osnovni šoli, sicer bi se pridobljeno znanje najverjetneje pozabilo ali potlačilo.

Miti o učenju tujih jezikov

Zdi se neizogibno, da v članku ne bi omenili vsaj nekaj mitov, ki govorijo proti učenju tujih jezikov v zgodnjem obdobju. Te je povzela Pižorn (2008). Prvi se glasi, da zagovorniki enojezičnosti menijo, da učenje dveh jezikov »meša« otrocka in znižuje njegovo raven inteligence. Pravijo, da bi se moral otrok najprej dobro naučiti enega jezika, potem pa lahko prične še z drugim. Leopold je raziskal, da se otroci, ki se »učijo dva jezika v ljubečem, prijetnem in podpore polnem okolju, [...] oba jezika naučijo enako dobro. Otroci, ki se učijo v stresnem okolju, imajo lahko razvojne jezikovne težave, ne glede ali gre za učenje enega ali več jezikov.« (Leopold 1978, 31)

Nadalje Pižorn (2008) ugotavlja, da je nepravilno interpretiran tudi mit, da otrok, ki se (na)učí dveh jezikov, ne bo našel svojega doma v nobenem od teh in da naj bi bil ujetnik dveh kultur, da naj bi celo izgubil identiteto, če starši vztrajajo pri dvojezičnem okolju tudi doma. Vendar so raziskave pokazale, da odrasli dvojezični uporabniki ne poročajo prav o nobenih problemih glede identitete. Otroci, ki so sprejeti v obeh jezikovnih in kulturnih okoljih, se bodo poistovetili z obema in razvili zmožnost kritičnega vrednotenja družbe in njene kulture (Kramsch 1993; Byram 1997; Byram in Doye 1999). Se pa seveda zgodi, da sta lahko obe jezikovni okolji odbijajoči in učenca obe odtujujeta in dolgoročno povzročata negativna občutja do jezika in njegove kulture (Phillipson 1992), kar pa se lahko zgodi tudi otroku enojezičniku.

Še eden od dvojezičnih mitov je, da si morajo otroci prevajati iz svojega »šibkega« jezika v tistega, ki ga bolje obvladajo. Večina dvojezičnih uporabnikov lahko misli v obeh jezikih, zaporedno. Zgrešeno je mnenje, da si otroci sproti prevajajo. Neutemeljeno je tudi misliti, da bodo otroci, ki rastejo v dvojezičnih družinah, gotovo postali odlični prevajalci. Žal nimamo zanesljivih študij, ki bi to potrjevale. Nadalje pravijo, da imajo dvojezični uporabniki »razcepljeno« osebnost. Nekateri poročajo, da imajo dvojezični uporabniki v vsakem izmed jezikov svojo »osebo/

osebnost«, vendar se je izkazalo, da gre pri tem za vpliv in prilagajanje različnim družbenim in kulturnim normam. Izkušnje kažejo, da se otroci naučijo več jezikov ne glede na okoliščine, v kolikor so seveda vzpodbudne in za otroka varne. Vsekakor pa je določena količina izpostavljenosti in vnosa jezika nujno potrebna (Johnstone 1999).

Sklep

Vsi ti protiargumenti so se izkazali za neutemeljene in celo dokazano napačne. Pomembno bi bilo odpreti razpravo, kako in na kakšen način želimo poučevati otroke in zapolnjevati njihove možgane z vsebino, torej, kako in na kakšen način želimo zapolniti nepopoln list papirja, kakršen je človek na začetku svojega življenja.

Znanje in izkušnje v življenju namreč pridobivamo z zaznavnimi izkustvi, kar velja tudi za pridobivanje jezikovnega znanja. Okolje je vsekakor tisto, ki vpliva na razvoj otrokovega govora. Če je v tem okolju možen stik s tujim jezikom, je to vsekakor eden od pomembnih razvojnih temeljev za otrokovo izobraževanje in življenje. Skrb za vzpostavitev teh temeljev pa bi morala poleg staršev imeti tudi država in politika ter tako dati novim generacijam boljšo in zgodnejšo možnost izobraževanja v tej smeri.

LITERATURA

- Byram, M. (1997): *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Byram, M. in Doye, P. (1999): *Intercultural Competence*. V: Driscoll, P. in Frost, D. (ur.) *The teaching of Modern Foreign Languages in the Primary School*. London in New York: Routledge.
- Gasser, B. (2001): *Zgodnje poučevanje tujega jezika na predšolski stopnji*. Ljubljana: UL PEF - diplomsko delo.
- Johnstone, R. (1999). *Research Agenda for Modern Languages*. V: Driscoll, P. (ur.) in Frost, D. (ur.): *The Teaching of Modern Foreign Languages in the Primary School*. London in New York: Routledge.
- Kramsch, C. (1993): *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Leopold, W. F. (1978): *A child's learning of two languages*. V: Hatch, E. M. (ur.) *Second Language Acquisition*. Rowley, Mass: Newbury House.
- Lipavc Oštir, A. (ur.), Jazbec, S. (ur.) (2010): *Pot v večjezičnost - zgodnje učenje tujih jezikov v 1. VIO osnovne šole*. Ljubljana: FF. Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <http://www.zrss.si/pdf/vecjezicnost.pdf>
- Marjanovič Umek, L., Krajnc, S., Fekonja U. (2006): *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Izolit.
- Phillipson, R. (1992): *Linguistic Imperialism*. Oxford Applied Linguistics. Oxford: Oxford University Press.
- Pižorn, K. (2008): *Učenje dodatnih (tujih) jezikov na zgodnji stopnji – (i)zguba ali prednost?* Dostopno na: https://www.zrss.si/projektiesskladisce/sporazumevanje_v_tujih_jezikih/tuj-jezik-v-prvem-triletju/Strokovni%20%C4%8Dlanki%20in%20prevodi/ucenje_dodatnih_jezikov_na_zgodnji_stopnji_karmen_pizorn_2008.pdf
- Seliškar, N. (1995): *Igramo se in učimo (Zgodnje učenje tujega jezika)*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Skumavec, T. (2016): *Uvajanje angleščine v predšolsko obdobje: Primerjava med vrtcem v Španiji in slovenskim vrtcem v Ljubljani*. Ljubljana: UL PEF - diplomatska naloga.
- Vilke, M. (1995): *Otrok in jeziki: materinščina in drugi jeziki naših otrok*. Ljubljana: Sanjska knjiga.
- Vir 1. Meterc, M. (2020): *Slovar pregovorov in sorodnih paremioloških izrazov 2020 - , Spletni rastoči slovar na www.fran.si*. V: *Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Vir 2. Evropska komisija: *Evropski izobraževalni prostor*. Dostopno na: http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/index_en.htm
- Vir 3. Hiša jezikov. Klančič, D.: *Jezikovna kopel je odličen način učenja tujega jezika*. Dostopno na: <https://hisajezikov.si/jezikovna-kopel-je-odlicen-nacin-ucenja-tujega-jezika/>